

ПРОФЕСІЙНА БЕЗПЕКА І ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я ПРАЦІВНИКІВ ПІДПРИЄМСТВ ГІРНИЧО-МЕТАЛУРГІЙНОГО КОМПЛЕКСУ

Вирішення проблем збереження і зміцнення здоров'я гірників і металургів, праця яких пов'язана з виробництвом, яке характеризується високими темпами, великими об'ємами і навантаженнями, наявністю великої кількості небезпечних і шкідливих факторів є пріоритетним завданням країн на сьогодні. Особливості професійної безпеки і охорони праці, тенденції розвитку цієї сфери, проблеми та недоліки у своїх працях висвітлювали Коваленко Л., Жидецький В.Ц., Шеремет В.О., Гогіташвілі Г., Желібо Є., Патон Б.О., Трахтенберг І.М., Ткачук К.Н., Даценко І.І. та інші.; психологічні і психофізіологічні аспекти безпечної праці та життєдіяльності людини – В. Богуш, М. Котик, І. Пістун, Г. Почепцов, В. Рибалка, О. Юдін. Удосконаленню фінансового забезпечення у сфері охорони здоров'я присвячені праці авторів: Василика О.Д., Павлюка К.В., Тернова С.Ф., Малаховської М.В., Євсєєва В.І., Жданової М.П., Журавля В.І., Черненко В.Г., Немченко А.С., Кисельова Є.М., Рудого В.М., Пономаренка В.М., Радиша Я.Ф.

Мета статті – дослідити стан професійної безпеки і охорони здоров'я працівників гірничо-металургійних комплексів (ГМК) України та здійснити обґрунтування методичного інструментарію аналізу умов поліпшення професійної безпеки і охорони здоров'я.

Сучасний етап розвитку порівняно з минулим століттям докорінно змінився. Він характеризується удосконаленням продуктивних сил, розширенням виробництва підприємств, виникненням нових галузей промисловості. Разом з цим все більшу увагу приділяють соціальній спрямованості (це і мета, і наслідки ефективного розвитку економіки –, як зазначають представники неолібералізму і фундаторів теорії соціальної спрямованості національної економіки, соціальної держави – Л. Ерхарда та В. Ойкена [1; 2]).

Аналізуючи стан забезпечення професійної безпеки і охорони здоров'я працівників зарубіжних країн маємо те, що роботодавці та працівники здійснюють обов'язкове фінансування фондів охорони здоров'я. Здійснюється це через відрахування із заробітної плати працівників та сплати податків роботодавців; вводяться інновації у сфері охорони праці та виробничих потужностей підприємств; відбувається регулярне оновлення устаткування та обладнання (зменшується ризик травматизму); роботодавці або держави здійснюють фінансування підвищення кваліфікації робітників. Також зарубіжні країни мають більш досконалу систему законів, нормативно-правових та законодавчих актів.

Особливу увагу в Україні по забезпеченню професійної безпеки і охорони здоров'я працівників приділяють нормативно-правовій базі, а саме: Конституції України; Кодексу законів про працю; ЗУ «Про охорону праці»; ЗУ «Про охорону здоров'я»; ЗУ «Про загальнообов'язкове соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням».

Не зважаючи на нормативно-правове забезпечення, стан безпеки і охорони здоров'я працівників в Україні залишається незадовільним. Так в Україні щорічно майже 17 тис. чоловік стають інвалідами, чисельність пенсіонерів внаслідок каліцтва перевищила 150 тис. чоловік, а пенсіонерів у зв'язку з втратою годувальника внаслідок нещасного випадку – 50 тис. осіб. Загальна сума витрат на фінансування пільгових професійних пенсій і пенсій по трудовому каліцтву, відшкодування шкоди потерпілим на виробництві та інших витрат, пов'язана з цим, сьогодні становить від 10-15% фонду оплати праці в промисловості, а в окремих галузях і регіонах – від 15-30%.

У ГМК України, що налічує понад 120 підприємств і де зайнято близько 500 тис. працюючих, щорічно відбувається до 1000-1500 нещасних випадків, у тому числі до 50 – зі смертельним наслідком, сотні працівників отримують інвалідність. Особливо високий рівень виробничого травматизму (до 60 % усіх нещасних випадків) наявний на металургійних та гірничодобувних підприємствах. Так у 2010 р. на підприємствах ГМК України сталося 911 нещасних випадків (рис.1) [3].

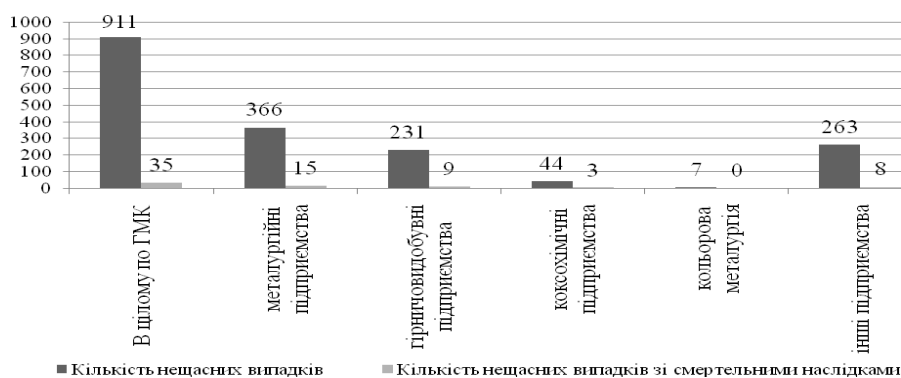

Рис. 1. Стан виробничого травматизму (кількість випадків) на підприємствах гірничо-металургійних комплексів України у 2010 р.

Коефіцієнт частоти загального травматизму у 2010 р. на підприємствах ГМК складає 1,96 (у 2009 р. – 2,26). Порівняно з 2009 р. коефіцієнт частоти зменшився на 13,3 %. Коефіцієнт тяжкості загального травматизму у 2010 р. на підприємствах ГМК складає 42 (у 2009 р. – 43,3). Порівняно з 2009 р. коефіцієнт тяжкості зменшився на 0,7 %.

У результаті аналізу загального виробничого травматизму за 2010 р. визначено розподіл нещасних випадків за видами подій та розподіл нещасних випадків за причинами травмування, які наведені в наступних таблицях (табл. 1 та табл. 2) [3].

Таблиця 1

Розподіл нещасних випадків за видами подій

№	Види нещасних випадків	%
1	Падіння постраждалого, у т.ч.:	32,5
	- падіння постраждалого під час пересування	21
	- падіння постраждалого з висоти	5,5
	- падіння постраждалого в колодязь, ємність, яму	1,3
2	Дія предметів і деталей, які рухаються, розлітаються, обертаються, у т.ч.:	22,6
	- дія деталей устаткування, машин і механізмів, що рухаються, обертаються	11,7
	- дія предметів, що розлітаються в результаті вибуху або руйнування приладів	1,1
3	Падіння, обвал, обвалення предметів, матеріалів, породи, ґрунту, у т.ч.:	19,9
	- обвал, обвалення будівель, споруд і їх елементів	1,3
	- обвалення і обвал породи, ґрунту	4,5
4	Дія підвищених температур (окрім пожеж)	6,9
5	Дорожньо-транспортна подія, у т.ч.:	2,8
	Наїзд транспортних засобів	1,8
6	Дія шкідливих і токсичних речовин	1,4
7	Травма, заподіяна іншою особою	1,4
8	Інші види	12,5

Отже, найбільша кількість нещасних випадків трапляється за причини порушення трудової і виробничої дисципліни (69,1%). При цьому, при розподілі за видами нещасних випадків, це трапляється з причини падіння постраждалого (32,5%) та за рахунок дії предметів і деталей, які рухаються, розлітаються, обертаються (22,6%).

Таблиця 2

Розподіл нещасних випадків за причинами травмування

№	Види нещасних випадків	%
1	Порушення трудової і виробничої дисципліни, у т.ч.:	69,1
	- невиконання посадових обов'язків	29,2
	- невиконання вимог інструкцій з ОП	37,6
2	Незадовільна організація безпечного виробництва робіт, у т.ч.:	7,7
3	Незадовільний технічний стан, у т.ч.:	4,2
	- незадовільний технічний стан виробничих об'єктів, будинків, території	2,9
	- незадовільний технічний стан засобів виробництва	0,8

4	Порушення вимог безпеки під час експлуатації устаткування, механізмів	3,8
	- допуск до роботи без навчання і перевірки знань з питань ОП	1,7
	- недоліки під час навчання безпечним прийомам праці	0,6
	- відсутність або неякісне проведення інструктажу	0,6
5	Порушення технологічного процесу	1,7
6	Конструктивні недоліки, недосконалість, недостатня надійність засобів виробництва	1,2
7	Недосконалість, невідповідність вимогам безпеки технологічного процесу	1,1
8	Незастосування засобів індивідуального захисту при їх наявності	1
9	Інші причини	10,2

Розподіл нещасних випадків залежно від стажу роботи за фахом та в залежності від віку постраждалих на підприємствах гірничо-металургійному комплексів України за 2010 р. наведено на рисунках (рис.2 та рис. 3).

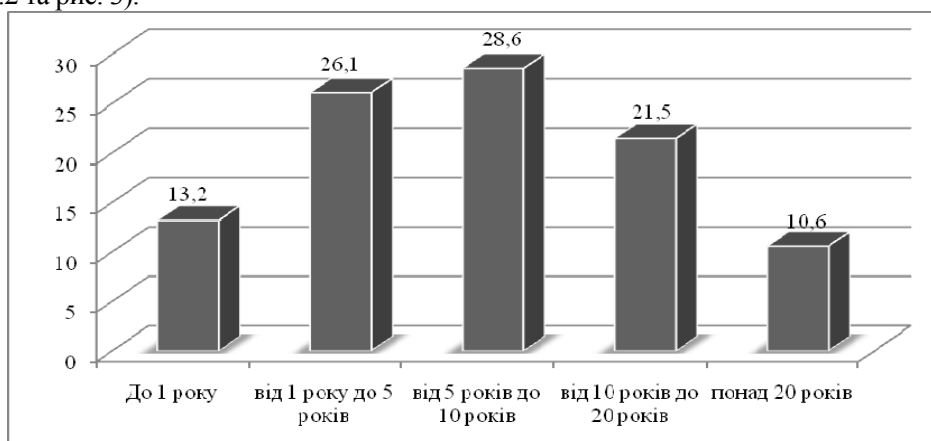

Рис. 2. Розподіл нещасних випадків на підприємствах ГМК України за 2010 р. залежно від стажу роботи постраждалих за фахом (%)

Для зниження рівня виробничого травматизму та підвищення безпеки праці необхідне подальше удосконалення технологічних процесів з метою обмеження доступу робітників до небезпечних зон, підвищення рівня забезпечення служб охорони праці підприємств ГМК України інформацією про стан виробничого травматизму на споріднених підприємствах та у галузі в цілому, продовження робіт щодо розробки комплексних показників для характеристик стану охорони праці та промислової безпеки на підприємствах.

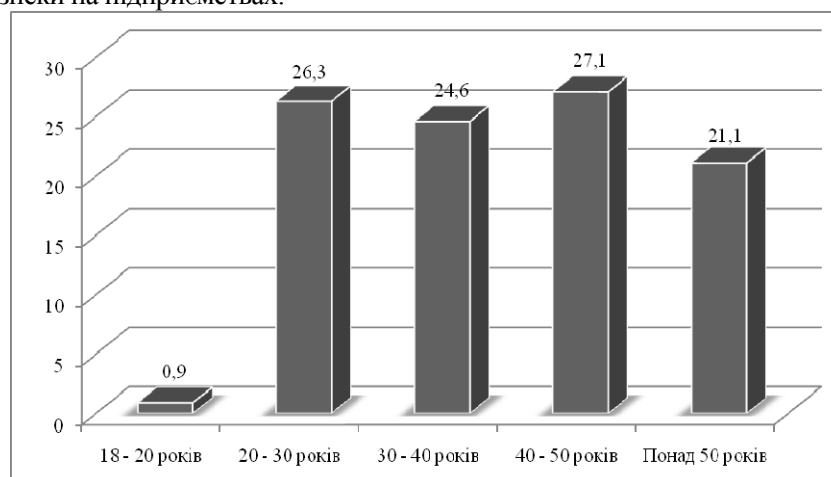

Рис. 3. Розподіл нещасних випадків на підприємствах ГМК України за 2010 р. залежно від віку постраждалих (%)

За розрахунками Німецької ради підприємців наслідки нещасних випадків коштують у 10 разів дорожче, ніж вартість заходів щодо їх попередження. В Україні, враховуючи мізерні витрати на заходи із забезпечення безпеки і охорони здоров'я працівників на підприємствах, ця різниця ще більша. Фахівцями Міжнародної організації праці (МОП) були здійснені підрахунки, що економічні

витрати пов'язані з нещасними випадками, складають 1% світового валового національного продукту [4, с.8] (у 2009 році світовий ВВП становив 72537 млрд. дол. США).

Щорічна загальна сума виплат на фінансування пільгових пенсій з трудового каліцтва, відшкодування заподіяної шкоди потерпілим на виробництві та інших виплат, пов'язаних із незадовільними умовами праці наведені в табл.3 [5].

Таблиця 3

Видатки державного бюджету на соціальний захист та соціальне забезпечення (млн. грн.)

	2005	2006	2007	2008	2009
Соціальний захист та соціальне забезпечення	39 940,23	41 419,96	48 517,33	74 069,73	78 775,35
У тому числі:					
Соціальний захист на випадок непрацездатності	798,25	1 359,08	2 356,45	3 155,44	3 239,31
Соціальний захист пенсіонерів	28 759,52	26 924,96	26 006,4	42 648,41	50 487,51

З табл. 3 видно, що збільшення видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення збільшується за рахунок щорічного збільшення кількості інвалідів та людей з тимчасовою втратою працездатності, а також за рахунок збільшення кількості пенсіонерів внаслідок каліцтва.

Боротьба з недоліками на макрорівні повинна вирішуватись за рахунок удосконалення нормативно-правової бази, направлення інвестицій на удосконалення та забезпечення профілактичних заходів охорони праці, оновлення основних виробничих фондів підприємства, знос яких досягає 80-90% (вони мають низьку експлуатаційну надійність), фінансування інновацій у сфері промислового виробництва та охорони праці і здоров'я.

У межах Кривого Рогу вирішення проблеми забезпечення професійної безпеки і охорони здоров'я здійснюється:

– за результатами перевірки та оцінки системи управління безпекою та гігієною праці ПАТ «Північний гірничо-збагачувальний комбінат» отримав сертифікат, який відповідає вимогам ДСТУ ОН8А5 18001:2010. Цей сертифікат – результат послідовної стратегії комбінату в області охорони праці та промислової безпеки. І за перше півріччя 2011 року рівень травматизму на підприємстві знизився на 50% порівняно з аналогічним періодом минулого року (три нещасних випадки проти шести) [6];

– ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» інвестувало у безпеку в 2006-2010 рр. 530 млн. грн. (рис. 4).

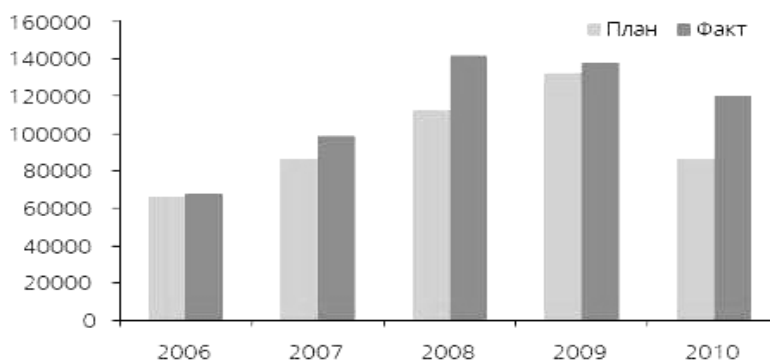

Рис. 4. Інвестиції в охорону праці в 2006-2010 рр. (тис. грн.)

Застосовуючи заходи та інвестуючи кошти на охорону праці та здоров'я працівників підприємства було досягнуто зниження коефіцієнту частоти виробничого травматизму підприємців (рис. 5).

За результатами 9 місяців 2011 р. ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» інвестувало понад 116 млн. грн. в охорону праці та заходи з промислової безпеки (за аналогічний період 2010 р. – більше 85 млн. грн.). Згідно з колективним договором підприємства кошти на створення безпечних умов праці на робочих місцях, попередження виробничого травматизму та професійних захворювань виділяються в розмірі 0,6% від суми реалізованої продукції підприємства за попередній рік. У 2011 р. основні витрати ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» на виконання ключових заходів склали:

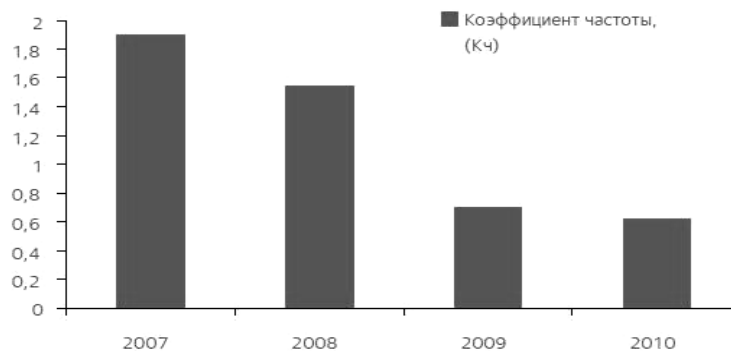

Рис. 5. Коефіцієнт частоти виробничого травматизму підприємств

– 26,5 млн. грн. – на забезпечення працівників спеціальним одягом і взуттям, іншими засобами індивідуального захисту;

– 15,1 млн. грн. – на забезпечення питного режиму;

– 10,5 млн. грн. – на забезпечення безкоштовним спеціальним харчуванням.

Отже, причинами низького рівня промислової безпеки та охорони праці є:

– неефективність системи державного управління охороною праці, його планування та фінансування, нерозвиненість стимулювання та договірної регулювання охорони праці;

– низький рівень механізації та автоматизації виробничих процесів, високий рівень конструктивних недоліків машин, механізмів, обладнання щодо вимог безпеки праці;

– низький рівень інформаційного забезпечення охорони праці;

– неспрямованість державної науково-технічної та інноваційної політики на потреби підвищення рівня промислової безпеки та охорони праці.

Тому для підвищення безпеки та охорони праці на підприємствах ГМК необхідно:

– знизити коефіцієнт частоти виробничого травматизму по підприємству на 1000000 відпрацьованих людино-годин до 0,5;

– завершити роботи з капітального ремонту та введення в експлуатацію тренінг-центру з навчання безпечного виконання робіт на висоті;

– модернізувати виробництво з метою механізації важких робіт, а також проекти з поліпшення умов праці та підвищити якість медичного обслуговування працівників підприємств гірничо-металургійного комплексу;

– закупити обладнання для сигналізації про наявність в повітрі робочої зони підвищених концентрацій шкідливих виробничих факторів;

– запобігання аварій і нещасних випадків шляхом впровадження систем раннього виявлення загрози виникнення аварійних ситуацій на технологічному обладнанні та оповіщення персоналу.

Література

1. Ойкен В. Основные принципы экономической политики: [Пер. с нем.] / общ. ред. Л.И.Цедиллина, К.Херрманн-Пиллата. – М.: «Прогресс», 1995. – 496 с.

2. Эрхард Л. Благосостояние для всех: [Репринт. воспроизведение: [Пер. с нем.]. / Вступ. ст. Б.Б.Багаряцкого, В.Г. Гребенникова. – М.: Дело, 2001. – 325 с.

3. Єжов В.В. «Аналіз стану виробничого травматизму на підприємствах гірничо-металургійного комплексу України за 2010 рік» [Електронний ресурс]: / В.В. Єжов, Н.В. Шатохіна / Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Rrm/2011_94/37.pdf

4. Житецький В.Ц. Основи охорони праці / В.Ц. Житецький, В.С. Джигирей, О.В. Мельников. – Львів: Афіша, 2004. – 320 с.

5. Державна служба статистики України / [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

6. СевГОК підтвердив сертифікат безпеки / [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://minprom.ua/news/74072.html>

Рецензент докт. екон. наук, професор Є.В. Афанасьєв